

PIOTR STYPIŃSKI

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA I ZASŁUGI DYDAKTYCZNE PROF. ZW. DR HAB. JAKUBA MOWSZOWICZA

(w 75-lecie urodzin i 45-lecie działalności naukowej) *

Dorobek naukowy i popularyzacyjno-naukowy Prof. J. Mowszowicza liczy 610 pozycji opublikowanych, w tym ponad 150 publikacji naukowych. Spośród ostatnich między innymi należy wymienić: *Conspectus Florea Vilinensis — Przegląd flory wileńskiej* (1957, 1958, 1959), *Conspectus Florae Lodziensis — Przegląd flory łódzkiej* (1960), *Trawy i turzycowate Wileńszczyzny* (1932), *Flora i zespoły roślinne Gór Ponarskich* (1938), *Szata roślinna północno-wschodniej Polski* (1937), *Roślinność dolnych warstw borów sosnowych na pogorzeliiskach* (1956), *Przyczynek do poznania fitocenozy mikologicznych biorących udział w rozkładzie drewna i ściółki leśnej* (1948), *Wykaz roślin naczyniowych Wileńszczyzny* (1938), *Zarys zagadnień fizjograficzno-florystycznych województwa łódzkiego* (1962), *Przegląd systematyczny drzewiastych gatunków m. Łodzi (Dendrologia Łodzi)* (1968), *Z historii badań roślin synantropijnych w Polsce* (1970), *Z historii badań krajowych nad roślinami wodnymi* (1971), *Przegląd botanicznych badań teratologicznych w Polsce w ciągu ostatnich stu lat* (1972) oraz wiele innych.

Z dziedziny taksonomii i systematyki J. Mowszowicz opracował następujące gatunki: *Agrostis stolonizans* Besser (1948), *Ulmus suberosa* Moench (1956), *Poa angustifolia* L. (1966), *Senecio barbaraeifolius* Krockner (1970). Oprócz tego opracował zmienność gatunków z wyróżnieniem odmian i form należących do następujących rodzin: *Polypodiaceae*, *Equisetaceae*, *Lycopodiaceae* (1955), *Asteraceae (Compositae)* (1957), *Ranunculaceae*, *Papaveraceae*, *Brassicaceae (Cruciferae)* (1958), *Polygonaceae*, *Chenopodiaceae* (1959), *Amaranthaceae*, *Caryophyllaceae* (1959), *Rubiaceae*, *Dipsacaceae* (1960), *Plantaginaceae* (1960), *Saxifragaceae*, *Rosaceae* (1961), *Ericaceae* (1962), *Convolvulaceae* (1963). Opisy niektórych odmian i form pospolicie występujących gatunków chwastów w burakach cukrowych (1965).

* — Życiorys, działalność organizacyjną, społeczną i dydaktyczną prof. J. Mowszowicza opracowała doc. dr hab. H. Rutowicz — patrz — Wiad. Bot. t. XV, z. 4, 1971, ss. 251—256.

Prof. J. Mowszowicz jest autorem następujących podręczników: 1. *Flora przedwiośnia i pierwiosnia* (1939), 2. *Rośliny wodne krajowe* (1950, 1973), 3. *Pospolite rośliny naczyniowe Polski* (1952, 1970), 4. *Rośliny trujące lub szkodliwe dla człowieka* (1952), 5. *Krajowe chwasty polne i ogrodowe* (1955, 1975), 6. *Krajowe rośliny trujące* (1963), 7. *Krajowe rośliny lecznicze* (1966), 8. *Systematyka roślin leczniczych*, (1968, 1972), 9. *Przewodnik do oznaczania roślin leczniczych, trujących i użytkowych* (1971, 1973), 10. *Zarys systematyki roślin* (1974), 11. *Flora wiosenna* (1975), 12. *Flora jesienna*.

Oprócz tego prof. J. Mowszowicz opracował następujące skrypty: *Tablice do oznaczania rodzin pospolitych roślin zielnych, drzewiastych i wodnych* (1949), *Systematyka roślin* (1951, 1952), *Przewodnik do ćwiczeń z systematyki roślin* (1953), *Systematyka roślin* (1968, 1969, 1970), *Kurs praktyczny z systematyki roślin naczyniowych* (1974).

Prof. Mowszowicz w ciągu ostatnich 20 lat specjalnie interesuje się właściwościami użytkowymi dziko rosnących roślin, którym poświęca specjalny cykl o następującej tematyce: dziko rosnące rośliny oleiste (1954), olejkowe (1956), zawierające garbniki saponinowe (1957), barwierskie (1958), włóknodajne, wikliniarskie, plecionkarskie, szczotkarskie (1959), alkaloidowe (1959), nektarodajne i pyłkodajne (1960), witaminodajne (1963, 1965), producenci antybiotyków (1963), lecznicze (1964), surowce roślinne stosowane w przemyśle wódczano-likierniczym i w winiarskim (1966), ozdobne (1967), rośliny przyprawowe (1969), rośliny jadalne (spożywane) (1970), paszowe (1971), stosowane w weterynarii (1972), leczenie nowotworów roślinami (1974), zawierające związki kumarynowe (1975).

Prof. Mowszowicz pracuje też nad zagadnieniami teratologicznymi, nad morfogenezą anomalii. Zagadnienia teratologiczne w ostatnich czasach stały się bardzo aktualne i ważne, co pozostaje w ścisłym związku ze stosowaniem herbicydów, wykorzystaniem środków chwastobójczych i grzybobójczych. Omawiane prace, których znaczna część ukazała się w „Acta Societatis Botanicorum Poloniae” poruszają następującą tematykę: *Teratologiczna forma kwiatów zawilca gajowego* (1963), *Wpływ czynników abiotycznych i biotycznych na powstawanie zaburzeń w rozwoju kłosek u Phleum L.* (1964), *Wegetatywna proliferacja kłosek u niektórych traw* (Acta Societ. Botan., Pol., 1964, nr 3), *Zzielenienie kwiatów u mieczyka* (1964), *Teratologiczna forma kwiatu u tulipana* (1965), *Fascjacja szypul i koszyczków kwiatostanowych u niektórych gatunków Compositae* (Acta Societ. Botan. Pol., 1965, nr 3), *Przemieszczenie okwiatolistków oraz przekształcenie się pręcików w listki okwiatu u kaczęńca* (1965), *Fascjacje u roślin, ich powstawanie i znaczenie gospodarcze* (1965), *Występowanie pelorycznych kwiatów u naparstnicy purpurowej* (1966), *Proliferacja kwiatostanu u ogrodowej driakwi kaukaskiej* (1967), *Zjawiska neotenu u roślin* (1967), *Zmienność liczby listków okwiatu* (1967), *Przerastanie koszyczków u cynii* (1967), *O niektórych zrastaniach liści, łodyg, kwiatów i kwiatostanów u roślin* (1968), *Proliferacja kwiatostanów w rodzinie złożonych* (1968), *Zmienność płci u roślin pod wpływem czynników zewnętrznych* (1968), *Występowanie nadliczbowych płatków u niektórych gatunków jaskrów-Ranunculus L.* (1969), *Anomalie występujące u hodowanego pierwiosnka wyniosłego* (1969), *Zjawisko chwiejności form liściowych i ich*

transformacje u paproci nefrolepis wysoki (1970), *Przekształcanie się liści przykwiatowych w liście właściwe na przykładzie rodzin: Umbeliferae, Dipsacaceae i Compositae* (Acta Societ. Botan. Pol., 1970, nr 1), *Anomalia owoców* (1970), *Zjawisko fascjacji u roślin* (1970), *Zjawisko proliferacji czyli przerastania środkowe i boczne występujące w kwiatach i kwiatostanach* (1970), *Fascjacje stokrotki trwalej — Bellis perennis L.* (1970), *Zrastanie się koszyczków u słonecznika zwyczajnego — Helianthus annuus L.* (1970), *Przypadki powstawania fascjacji w następstwie szczególnego zrastania się pędów, a następnie koszyczków w rodzinie złożonych — Compositae* (1972).

O ogromnej poczytności wyżej wymienionych artykułów niech świadczy fakt zainteresowania się tą problematyką wielu uczonych z następujących Uniwersytetów i Instytutów Naukowych: Technische Universität München, Institut für Grünlandlehre; Botanical Inst. Czechoslovak Academy of Sciences Pruhonice u Prahy; Departament of Botany. University of Delhi, India; Agricultural College, Floriculture and Ornamental Horticulture ALNARP, Sweden; Naturhistorisches Museum in Wien, Austria; Botanik ve Genetik Kürsüsü Istanbul Üniversitesi Süleymanive Istanbul, Turkey; Laboratoire de Palynologie de L'EPHE Museum National d'Histoire Naturelle, Paris; University College, Durban, South Africa; Biolog. Inst. Kossuth, Szeged, Hungary; Institut für Systematische Botanik und Pflanzen—geographie, Halle; Research Institute for Natural Drugs, Praha, Czechoslovakia; Departament of Botan Research Fellow University of Tokyo, Tokyo.

Prof. J. Mowszowicz interesuje się wyrosłami (zoocecidiami) galasówkami, występującymi na roślinach, spowodowanymi, m.in. przez owady lub inne zwierzęta. Opracował zoocecidia Wilna, wileńszczyzny, Litwy i woj. łódzkiego. W związku z problematyką zoocecidologiczną otrzymał dowody uznania z następujących instytucji naukowych: Československa Akademie ved Entomologicky Ustav, Praha; Institut für Pflanzenzüchtung, Rostock DDR; Institut de Botanique Laboratoire de Cecidologie, Strasbourg (France); Akademia Rolnicza w Krakowie, Instytut Ochrony Lasu.

Uczuciowo związany z przyrodą polską, poświęcił tym zagadnieniom dziesiątki artykułów. W ciągu 15 lat przewodniczył Wojewódzkiemu Komitetowi Ochrony Przyrody w Łodzi, przy czym brał aktywny udział w pracach Ligi Ochrony Przyrody, Straży Ochrony Przyrody, Wiedzy Powszechnej, Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika, Polsk. Tow. Leśnym. Czynn timer współpracował przy opracowywaniu rezerwatów woj. łódzkiego: *Rezerwat modrzewia polskiego Trębaczew* (1963), *Flora naczyniowa rezerwatu Niebieskie Źródła* (1961), *Niebieskie Źródła* (1965), *Rezerwaty leśne woj. łódzkiego* (1966), *Rezerwat lipy szerokolistnej w uroczysku Dębowiec* (1967), *Zespoły roślinne uroczyska Źądłowiec* (1969). W związku z ochroną gatunkową roślin J. Mowszowicz ogłosił liczne artykuły i doniesienia w „Chrońmy Przyrodę Ojczystą”, w Biuletynie Zarządu Głównego LOP i w Przyrodzie Polskiej a odnoszącej się do ochrony: cisa, modrzewia polskiego, widłaków, długosza królewskiego, ciemiężycy, kosaćca syberyjskiego, lillii złotogłowiu, pełnika, mącznicy lekarskiej, goryczki orzęsionej, zimioziolu północnego i innych. Opracowane też zostały „Parki Łodzi” (1962) oraz „Zieleń Łodzi”.

Rośliny zielarskie oraz zielarstwo znalazły też odzwierciedlenie w twórczości na-

ukowej J. Mowszowicza. W „Zielarskim Biuletynie Informacyjnym”, a następnie w „Farmacji Polskiej”, w „Wiadomościach Zielarskich” znajdują się dziesiątki artykułów poświęconych roślinom leczniczym i ich właściwościom. Tylko sam cykl pt.: *Gatunki roślin leczniczych mylnych z innymi gatunkami*, obejmuje 64 artykuły opublikowane w latach 1963-1971. Chęć praktycznego zastosowania osiągnięć zielarskich w życiu codziennym podyktowała opracowanie takich artykułów jak np.: *Ziola jako namiastki herbaty* (1961), *Ziola jako namiastki kawy* (1961), *Zastosowanie ziół w octownictwie* (1962), *Ziola użytkowane w kąpeli* (1962), *Barwienie tkanin welnianych przy pomocy barwników ziołowych* (1962), *Herbatki ziołowe* (1963), *Ziola znajdujące zastosowanie w piwowarstwie* (1963), *Ziola zawierające witaminę C i inne* (1965), *Właściwości antybiotyczne niektórych ziół* (1965), *Ziola służące do utrzymania higieny jamy ustnej* (1968), *O niektórych ziołach jako namiastkach tytoniu* (1968), *Ziola niemile kretom i myszom* (1969), *Ziola jako środki przeciwmolowe* (1969), *Ziola jako środki przeciw owadom* (1969) i inne.

Znaczny jest wkład Prof. J. Mowszowicza do historii botaniki polskiej, co znalazło wyraz w kilku opracowaniach monograficznych, jak również w licznych publikacjach, odnoszących się do działalności naukowej wielu uczonych polskich botaników i badaczy radzieckich oraz innych botaników europejskich.

Spośród monograficznych opracowań zasługują na wymienienie: „Zboża” z *dziejów roślin uprawnych* (1948), „Warzywa” z *dziejów roślin uprawnych* (1950), *Botanika i botanicy w Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie* (1966), *Wkład botaników wileńskich w organizację łódzkich wyższych uczelni* (1968), *Z historii badań roślin synantropijnych w Polsce* (1970), *Z historii badań krajowych nad roślinami wodnymi* (1971), *Przegląd botanicznych badań teratologicznych w Polsce w ciągu ostatnich lat* (1972), *Wybrane materiały do historii zoocecidologii Polski i Ziemi Ościennych* (1973), *Jakub Waga jako botanik* (1974), *Krzysztof Kluk jako systematyk* (1975).

Opracował też życiorysy i nekrologi następujących botaników, które wymieniam w porządku chronologicznym: 1. Karol Linneusz (1938), 2. Antoni Wawrzyniec de Jussieu (1940, 1948), 3. Krzysztof Kluk — postępowy botanik polski okresu oświecenia (1955), 4. Jan Muszyński (1957), 5. Kazimierz Petri (1962), 6. Franciszek Ksawery Skupieński (1962), 7. Bolesław Hryniewiecki (1963), Józef Koelreuter (1964), 9. Michaił W. Łomonosow jako botanik (1965), 10. Rudolf Jakub Camerarius (1965), 11. Józef Paczoski — twórca fitosocjologii czyli fitocenologii (1965), 12. M. I. Kuzniecowa (1966), 13. Waclaw Moycho (1966), 14. Szymon Syreniusz (1966), 15. Chrystian Konrad Sprengel (1966), 16. Wilibard Besser (1967), 17. W. N. Sukaczew (1967), 18. Ks. Stanisław Bonifacy Jundziłł (1967), 19. Antoni Andrzejewski (1968), 20. N. I. Wawilow (1968), 21. Wł. M. Karafa Korbitt (1968), 22. Pamięci Henryki Popławskiej (1969), 23. J. W. Kraszewski (1970), 24. Bolesław Kotuła, 25. Spotkanie z prof. Wł. Szaferem, 26. K. A. Timiriazew, 27. Józef Trzebiński, 28. Pamięci Prof. Wł. Szafera (1971), 29. Franciszek Błoński (1971), 30. Zygmunt Wóycicki (1972), 31. W. Ł. Komarow (1972), 32. Józef Filipczak, 33. Piotr Wiśniewski (1973), 34. St. B. Gorski (1973), 35. Ludmiła Karpowiczowa (1974), 36. Pamięci Edwarda Potęgi, 37. Aniela Krawiecowa (1975).

Prof. Mowszowicz interesuje się historią ogrodów botanicznych: wileńskiego, grodzieńskiego, krzemienieckiego oraz w ogóle ogrodów i sadów przeszłości.

Dydaktyczne zasługi położone przez Prof. Mowszowicza w ciągu 27-letniej profesorskiej działalności na Uniwersytecie Łódzkim polegają na wykształceniu kilku tysięcy biologów, był również kierownikiem w Katedrze Systematyki i Geografii Roślin 258 prac magisterskich, był promotorem 15 prac doktorskich (w 2 przypadkach przewód jeszcze nie ukończony), był recenzentem 15 poza zakładowych prac doktorskich, był opiekunem 4 prac habilitacyjnych, wykształcił 4 docentów, był recenzentem 11 prac habilitacyjnych, był super recenzentem 6 prac habilitacyjnych, był opiniodawcą w sprawie 21 wniosków na profesora nadzwyczajnego oraz w 9 przypadkach na profesora zwyczajnego. Opublikował artykuły dydaktyczne w „Życiu Szkoły Wyższej”, w „Głosie Nauczycielskim” pt: *O potrzebie dokumentacji ćwiczeń* (1954), *Skala ocen egzaminacyjnych* (1957), *Zabiegi i doświadczenia dydaktyczne doby obecnej* (1957), *W sprawie kształcenia młodej kadry* (1960), *Uwagi o pracach magisterskich na studiach zaocznych z biologii* (1963), *Egzamin sprawdzianem dla egzaminowanego i egzaminatora* (1965), *Wartości wychowawcze wykładu* (1964).

Oprócz tego ogłosił dla nauczycieli z biologii kilkadziesiąt artykułów publikowanych w „Biologii w Szkole” od 1953 roku.